

I ara, què? Panorama europeu després de l'esfondrament a Berlín¹

WERNER A. PERGER

Analista polític del setmanari alemany *Die Zeit*

La derrota de l'SPD no ha estat el primer revés que la socialdemocràcia europea ha hagut d'encaixar des de l'esclat de la crisi financera mundial, el setembre del 2008. Tot i això, cal dir que aquesta derrota concreta té una envergadura més gran que d'altres i també uns efectes psicològics més profunds que s'han fet sentir tant en territori nacional com a l'estranger. El fracàs no es pot suavitzar o compensar amb les minses victòries electorals obtingudes a la perifèria de la UE, a Portugal i a Grècia o en un país petroler i no comunitari com és ara Noruega. Exagerava potser el socialdemòcrata suec que, durant una conversa privada, va parlar recentment d'una «catàstrofe europea»?

La paraula *catàstrofe* és contundent, excessivament dura. De fet, les coses sempre podrien anar pitjor, de manera que encara no està tot perdut. I tampoc no es pot assegurar categòricament que no hi hagi una via de sortida a aquest embolic. Tanmateix, una ràpida repassada històrica als països centrals del moviment obrer i de l'esquerra democràtica posa de manifest, de manera despietada, la tristesa de la situació actual. Tant se val si parlem de resultats electorals, de sondejos o de totes dues coses alhora: els partits de centreesquerra europeus, en totes les variants existents —reformistes partidaris del *welfare to work* (treball en comptes d'ajuts socials) o de l'Agenda 2010 del govern alemany, membres de l'aliança d'es-

querres i garants de les prestacions socials—, es troben políticament, gairebé sense excepcions, contra les cordes, com ara el partit laborista britànic, o bé en l'abisme, cas en el qual encaixa l'SPD: és aquí on cal fer el proper pas en la direcció correcta.

Els partits de centreesquerra europeus, en totes les variants existents, es troben políticament, gairebé sense excepcions, contra les cordes, com ara el partit laborista britànic, o bé en l'abisme, cas en el qual encaixa l'SPD. La cosa s'ha desinflat, s'ha perdut la confiança, i la crisi ho ha acabat d'espatllar tot

La gravetat de la situació ja es podia preveure, evidentment, en les eleccions europees, que, a causa de la seva naturalesa especial, no van suscitar gaire preocupació a les direccions dels partits però els resultats de les quals, tanmateix, tenen un caràcter il·lustratiu. Tal com s'ha comentat darrerament, aquests comicis, a causa de la seva rellevància perifèrica, conviden els votants descontents a descarregar els seus ressentiments contra els polítics i els partits, oblidant els escrúpols o els miraments que potser els frenarien en unes eleccions nacionals. Aquí, la protesta té camp lliure per a expressar-se amb tota la

virulència. Per això, les eleccions europees representen sempre el moment àlgid per als partits de l'oposició, especialment per als més petits i extravagants. No és estrany, doncs, que en les eleccions europees del 2009 avancessin a tot arreu els partits de l'oposició, excepte els socialdemòcrates; els socialdemòcrates van perdre tot i no ocupar el poder al seu propi país, una circumstància que en aquest cas no els va servir de res. L'esquerra socialdemòcrata va ser derrotada a tot el continent, i amb independència de l'estatus respectiu de cada partit en l'arena política nacional (partit de l'oposició, govern de majoria absoluta o coalició). I el segment en el qual més punts va perdre fou el dels seus votants tradicionals, també a tots els països. El polític britànic Simon Hix, de la *London School of Economics*, ha comparat les anàlisis nacionals dels resultats electorals i n'ha extret la conclusió següent: en tots els casos, el màxim retrocés dels socialdemòcrates es va concentrar en el sector de població amb uns ingressos més baixos, mentre que les pèrdues més moderades es van registrar en el segment dels treballadors amb un bon nivell de renda. Les bases, doncs, es dilueixen. La cosa s'ha desinflat, s'ha perdut la confiança, i la crisi ho ha acabat d'espatllar tot.

La situació no deixa de ser paradoxal: al capdavant, no han estat els representants del moviment obrer i dels antics partits obrers els que han provocat la crisi

econòmica. Ni tan sols se'n pot culpar els ideòlegs del nucli dur del vell laborisme als partits d'esquerra europeus o sindicats, als quals Tony Blair i el nou laborisme van declarar la guerra al seu moment. No són ells els qui han estigmatitzat el bé comú social —*stakeholder value*— com una ideologia antieconòmica, han entronitzat la desregulació i la privatització com un motor de benestar i han adornat ideològicament el valor per als accionistes —*shareholder value*— fins a convertir-lo en el vedell d'or del nou mil·lenni. Els culpables de tot plegat, i manllevem aquí el concepte encunyat per Gerhard Schröder durant la campanya electoral del 2005, van ser «els altres», és a dir, els conservadors, els neoliberals, els defensors de l'ortodòxia de mercat. Tots ells van emmudir durant les setmanes que van seguir al 15 de setembre de 2008, el dia que Lehman Brothers va fer fallida. I, tanmateix, han estat justament ells els més beneficiats pel comportament electoral dels ciutadans en plena crisi. El corrent dominant de les eleccions europees afavoreix les forces d'abans.

Els conservadors, especialment, han après a captar les pors i les preocupacions del ciutadà introduint les correccions necessàries en les seves pròpies posicions i demostrant flexibilitat programàtica i capacitat d'adaptació retòrica. Molts dels antics ideòlegs del mercat lliure són avui defensors aferrissats de l'intervencionisme estatal i de la idea de l'Estat social, i només els experts són capaços encara de diferenciar-los de la socialdemocràcia de centreesquerra. Ara, ataquen amb gest grandiloqüent els excessos del «capitalisme rapinyaire» (Helmut Schmidt) que acovardeix la població amb la seva avidesa. El suec Reinfeldt, Merkel a Alemanya, l'austríac Pröll, Cameron al Regne Unit i fins i tot Sarkozy a França es postulen com a experts consumats

en caça major i preparats per a fer front els perills del moment actual. Això infon confiança als votants, habituats des de fa temps als espectacles amb final feliç. I, a més, ja sabem que aquesta mena de gent parla el mateix llenguatge que els lleons i els tigres, de manera que és fàcil pensar que els és més fàcil exterminar-los.

La situació dels socialdemòcrates és l'altra cara de la moneda. La seva imatge és lúgubre. Gairebé semblaria que, en comptes de liquidar el capitalisme rapinyaire, l'esquerra s'ha dedicat a alimentar les feres àvides de lucre i les han malacostumat amb les múltiples prestacions socials que han anat arrabassant a les persones a través de les

La imatge dels socialdemòcrates és lúgubre. Gairebé semblaria que, en comptes de liquidar el capitalisme rapinyaire, l'esquerra s'ha dedicat a alimentar les feres àvides de lucre i les han malacostumat amb les múltiples prestacions socials que han anat arrabassant a les persones a través de les seves polítiques reformistes

seves polítiques reformistes. Típic dels socialdemòcrates: cuidadors en comptes de caçadors, assistents socials en comptes de forces de l'ordre, i compassió pels lladres en comptes de per les víctimes. Això ho han de pagar, i d'accions de càstig se'n veuen pertot arreu: l'esquerra francesa i la italiana estan anul·lades, i els seus homòlegs alemanys (Steinmeier i Steinbrück) ja han abandonat el poder; el britànic Brown serà el proper a caure de l'escambell. Després el seguirà Bos, el viceprimer ministre i ministre d'Economia dels Països Baixos, i potser també el president Zapatero,

en un país sacsejat per la crisi del mercat laboral. Val a dir també que els socialdemòcrates que actualment són a l'oposició als països escandinaus —Mona Sahlin a Suècia i Helle Thorning-Schmidt a Dinamarca— no es troben, segons els sondejos, en una situació gaire més favorable, sinó més aviat al contrari.

Els polítics americans que treballen per al grup de reflexió *Center for American Progress*, pròxim a Obama, han encunyat una expressió molt encertada per a designar aquest fenomen un xic absurd: «The European Paradox». Però, tot i així, els autors de l'estudi (Matt Browne, John Halpin i Ruy Teixeira) consideren, basant-se en les dades demoscòpiques analitzades, que encara hi ha esperança per a la socialdemocràcia europea: «Malgrat els problemes amb què topa en les eleccions, la política socialment progressista està fortament arrelada a les societats europees i és acceptada per tots els partits situats a la dreta i a l'esquerra del centre». Aquesta afirmació, diuen, es pot aplicar tant a la sanitat pública com a l'ampli ventall de prestacions socials, als programes mediambientals i a una política exterior moderada i equilibrada. Tots aquests aspectes «tenen a Europa un pes més gran en el debat democràtic que no pas a Amèrica».

I és cert. Però, d'entrada, cal que la majoria que es manifesta a favor de les polítiques progressistes es torni a convertir en una majoria progressista. Cal que l'esquerra europea, almenys segons les recomanacions dels assessors d'Obama, posi fil a l'agulla i que ho faci de manera conjunta. Dilucidar en quina mesura els socialdemòcrates estan en condicions d'accedir al poder sense aliar-se amb altres forces en l'àmbit nacional i fins a quin punt cal que pensin en noves formes de coalició és un dels aspectes que

¹ Article publicat al número de novembre de *Neue Gesellschaft/Frankfurter Hefte*, de la Fundació Friedrich Ebert

jugaran un paper destacat dins aquest procés de recerca de vies per a sortir de la crisi, i no solament a Alemanya.

Com és natural, no hi ha un model universal i homogeni que serveixi per a tots els partits de centreesquerra d'Europa a l'hora de superar la seva crisi d'acceptació. Tanmateix, sí que s'aprecia un patró bàsic comú: cap partit no se'n sortirà si no està disposat a fer canvis interns i a modificar els hàbits adquirits. I el principal, en aquest sentit, és tornar a bastir els ponts ara esfondrats entre els partits socialdemòcrates i els ciutadans que fins fa poc votaven opcions de centreesquerra. Aquesta reconstrucció hauria de ser una prioritat dins el programa de sanejament de les socialdemocràcies.

No és pas sobrer recordar aquí que l'arrelament sociocultural en la població va ser la condició prèvia indispensable que va possibilitar l'avanç del moviment obrer a la primèria del segle passat. La influència creixent dels partits obrers i, finalment, el seu ascens al poder governamental van tenir com a primer motor la confiança d'una àmplia base popular. Així mateix, cal tenir en compte el paper que hi van jugar algunes figures capdavanteres de gran rellevància històrica, des de Jean Jaurès, August Bebel, Tage Erlander, Bruno Kreisky, Olof Palme, Joop den Uyl i Willy Brandt fins a Felipe González, François Mitterrand, Poul Nyrup Rasmussen i Tony Blair. L'acció conjunta d'uns seguidors políticament motivats i uns líders convincents va acabar per convertir els partits generalistes de centreesquerra en la força determinant del «model europeu». En anys posteriors, aquests partits es van equipar sovint amb tecnologies d'última generació, van emprar els mitjans de comunicació més moderns i van superar de llarg els conservadors pel que fa a l'intercan-

vi mutu d'experiències. El mite, exagerat fins a l'extenuació, de la Internacional Socialista reposa precisament sobre aquesta mena d'evocacions dels èxits passats de l'esquerra. Mentre avançaven en modernització, tanmateix, molts van perdre de vista el moment decisiu dels inicis: la vinculació als sentiments de les persones i el valor de la proximitat social en la democràcia. Recuperar aquest terreny perdut —els experts en comunicació parlen de *reconnexió*— és un requisit imprescindible que ha de precedir qualsevol altra reflexió.

No hi ha un model universal i homogeni que serveixi per a tots els partits de centreesquerra d'Europa a l'hora de superar la seva crisi d'acceptació. Però cap partit no se'n sortirà si no està disposat a fer canvis interns i a modificar els hàbits adquirits. I el principal, en aquest sentit, és tornar a bastir els ponts ara esfondrats entre els partits socialdemòcrates i els ciutadans que fins fa poc votaven opcions de centreesquerra

Un altre dels reptes que afronten els partits de centreesquerra en la seva lluita pel terreny perdut consisteix a superar la contradicció entre visió i pragmatisme. Sovint, les elits governamentals tendeixen a passar per alt o a menystenir la importància de la visió política a l'hora de guanyar la batalla per la influència, el poder i la majoria. Aquella coneguda afirmació segons la qual els visionaris han d'anar a cal metge, atribuïda, entre altres, a un cap de govern alemany, és una màxima exemplar que, segons sem-

bla, no es va arribar a pronunciar mai en aquests termes. Costaria, però, trobar-ne cap altra de més encertada, ja que il·lustra a la perfecció la desconfiança que els reformistes pragmàtics senten envers els polítics que parlen molt del futur i pensen en projectes, unes figures que cada vegada es troben més a faltar. I, tanmateix, la clau de l'èxit consistiria justament a assolir un bon equilibri entre visió i pragmatisme —el que podríem anomenar *pragmatisme visionari*— en les modernes democràcies mediàtiques.

I com es poden reclutar persones amb qualitats de lideratge i amb capacitat per a *connectar* realment amb els ciutadans i convèncer-les perquè es dediquin a tasques de partit? Els partits de centreesquerra disposen del mètode més indicat per a captar successors? A Europa hi ha una interpretació cada vegada més estesa que no s'aturarà ni tan sols davant de les portes de l'Edifici Willy Brandt (seu de l'SPD) a Berlín: impulsar una major democratització tant dels comicis com del procés d'elaboració de les llistes electorals i introduir més flexibilitat en la vida interna dels partits polítics augmentaria les seves possibilitats de guanyar nous militants i, per tant, facilitaria la identificació de personalitats adequades per a ocupar llocs directius. I per aconseguir-ho, no cal adoptar al peu de la lletra el sistema de primàries nord-americà i implantar-lo en els sistemes de partits europeus, infinitament més complexos que els existents als EUA. El factor decisiu és sortir dels circuits opacs que funcionen entre bastidors i abandonar els rituals tradicionals de les cúpules directives. I aquesta afirmació és vàlida tant per a les grans decisions sobre candidatures prèvies a les eleccions nacionals com a l'hora d'elaborar les llistes locals i regionals. La manca de successors per a ocupar càrrecs directius, que tanta preocupació suscita en els partits, és conseqüència,

si més no en bona part, de la seva imatge i naturalesa de societats tancades. El «llenguatge corporal» institucional dels partits demostra ben clarament que les ingerències no són benvingudes. Si es pretén que això canviï, cal que els partits modifiquin la seva manera de pensar i es replantegin a si mateixos.

La recuperació d'una posició influent com a creadors d'opinió i la formulació d'unes aspiracions de lideratge polític real requereixen no solament obertura interna, sinó també una estratègia de coalicions i aliances renovada i més ofensiva per part dels partits generalistes de signe progressista. Una estratègia política que tingui per objecte continuar avançant en la modernització democràtica de l'economia, l'Estat i la societat només podrà reeixir a través d'accions conjuntes amb aliats que comparteixin els mateixos ideals i que treballin en tots aquests àmbits. Per progressar es necessiten xarxes de simpatitzants, i per trobar-ne no s'ha de buscar només en els partits socialdemòcrates, que, alhora, apleguen un bon nombre de detractors d'aquestes idees. De

ments progressistes amb compromís polític i amb visió estratègica de futur —així com els seus adversaris— també n'hi ha als sindicats, als

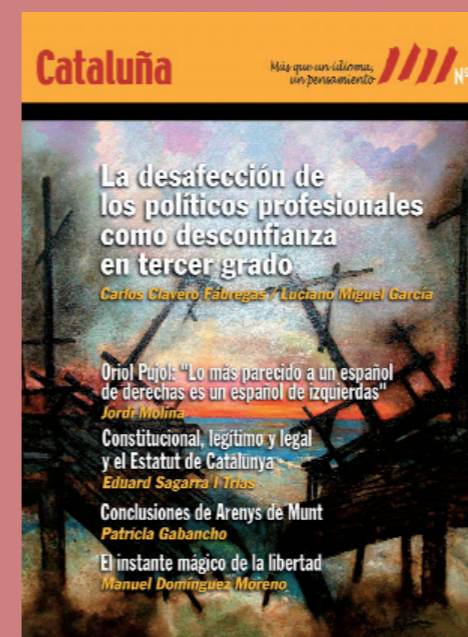
La recuperació d'una posició influent com a creadors d'opinió i la formulació d'unes aspiracions de lideratge polític real requereixen no solament obertura interna, sinó també una estratègia de coalicions i aliances renovada i més ofensiva per part dels partits generalistes de signe progressista

cercles directius i als comandaments intermedis de les indústries amb sistemes de direcció moderns, en la mitjana empresa i en la banca; en alguns casos —si bé de manera aïllada i després d'una recerca pacient— també se'n poden trobar al voltant de les associacions empresarials i industrials i, sobretot, a les diverses organitzacions de la societat civil —organitzacions no governamentals o ONG— que se senten

compromeses amb la democràcia. Valdria la pena refundar juntament amb ells el consens bàsic, avui perdut, sobre un model europeu de capitalisme social, ecològic i democràtic.

La tasca necessària per a tirar endavant una «coalició» social d'aquesta naturalesa és infinitament més àrdua que el debat actual sobre les possibles coalicions d'esquerres suposadament desitjades pels votants, i sobretot les de color exclusivament vermell o els «semàfors» sense fase groga (vermell-vermell-verd). La construcció de noves aliances a fi de perfeccionar la democràcia social i l'Estat de dret i del benestar és difícil i, de vegades, frustrant i requereix sobretot una bona dosi d'imaginació, valentia i obertura de mires. I de tot això, ara com ara, se'n detecta ben poca cosa en nombrosos partits polítics de centreesquerra. Però si assumeixen la necessitat de fer aquest esforç, de ben segur que l'amarga temporada electoral del 2009 no haurà estat la sentència final per a l'esquerra europea i la democràcia liberal social.■

La Fundació, a Cuadernos para el diálogo

Des del mes d'abril de 2009, la Fundació Rafael Campalans col·labora amb la revista mensual *Cuadernos para el diálogo*, del grup EIG Multimedia (*Cambio 16*) i que es distribueix a tota Espanya. La Fundació aporta articles d'opinió al quadern dedicat a Catalunya sota l'epígraf "Cataluña, más que un idioma un pensamiento". En la majoria dels números, es recullen articles publicats prèviament a la nostra *frc REVISTA DE DEBAT POLÍTIC*.